

प्रधानमन्त्री जंगबहादुर राणाका समयको नेपाल-भोट युद्धको ऐतिहासिक सामग्री

(गतमाझको बाँकी)

१९. ११ साल माघ सुदि ५ देखि श्री कभ्याण्डर इन फिल गायेत मेजर तकका पगरिहरूलाई रोल वट्याको विस्तार—

यति भयापछि माघ सुदि ५ रोज श्री पंचमीका दिन नासल चोकमा श्री ५ महाराजाधिराज श्री ५ बुढा महाराजा श्री ५ साहेवज्यू महाराजा वसन्त सुनि वसन्त निमित्त राज गर्नु भयाका वखतमा श्री मद्राजकुमार कुमारात्मज श्री प्राइममिनिष्टर थान् कभ्याण्डर इन चीफ जनरल जङ्गबहादुर कुवर राणाजी साहेववाद गोर्षा श्री ५ सकारिका जनरल कभ्याण्डर कर्णेल चौतरिया काजि षजांजि सर्दार कप्तानकुले फदेन सुवेदार उमरादार अजितन मेजर गैह भर भारादार पगरिहरू सर्व नासल चोकमा सामेल गराई भित्र मूलचोकमा डाकि सर्वलाई सुनाई मजि भयो. भोटले गोर्षामाथि बहुते विजाइ विहुत गन्या. गोर्षाको रैयेत महाजनको धनमाल पनि लुटि लिया. अधिका थिति वदेजमा नरहि जगात महसूल पनि बढता लियो जगा जगामा रैयेतको ज्यू पनि मान्या. हाम्रा रैयेतहरू भोटमा वस्य्या महाजनहरूलाई आगो पानि चिया चप्पा पनि ४ दिनसम्म वंद गन्या. येस्मा क्षेत्रीय नै इन्साफका निमित्त भोटसंग लडाजी गन्या हो कि. चुप लागि रहन्या हो भनि मजि हुंदा येस्तो वैजाजी विहुत भयापछि चुप लागि रहनु क्षत्रियको धर्म होइन

लडाजी गन्या हो भनि सर्व भारादारहरूले विन्ति गन्या. वाहा पछि. श्री प्राइममिनिष्टर साहेववाट. मेरो मनमा पनि तेस्तै ठहयो र तिमीहरूसित कौसल गन्याको हो षस्मुवाको आफ्नु तयारि पनि गरौ. तिमीहर पनि आफ्ना आफ्ना कामकाजमा तत्पर भै तत्कीकति गन्या काम गरे भनि मजि भयो र श्री ५ सकारिका राज गर्नु भयाका ठाउँमा सब भारादार पगरि हाजिर गरि १२ सालका वालिलाई सर्वैले थमौति पनि गर्नु तिमीहरलाई दर्जा अनुसार षिताव वकस्याको छ. भनि तपसिल वमोजिम षिताव वढाई वकसनु भयो—

तपसिल

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कभ्याण्डर इन चीफ जनरल वम्बवहादुर कुवर राणाजिलाई श्री मिनिष्टर जनरल भन्या रोल भयो— १
श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री जनरल कुस्तवहादुर कुवर राणाजिलाई कभ्याण्डर इन चीफ जनरल भन्या रोल भयो— १
श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री जनरल रणउद्दीपसिंह कुवर राणाजिलाई कभ्याण्डर इन चीफ जनरल भन्या रोल भयो— १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री जनरल जगत सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजि श्री जनरल धीर सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजि. श्री जनरल भक्तवीर कुवर राणाजी इ तिन जना- लाइ साविक वमोजिन जनरल भन्या नाउ थामियो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कम्याण्डर कर्णेल वषत जङ्ग कुवर राणाजिलाई लेफटेन जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कर्णेल जगत जङ्ग कुवर राणाजिलाई लेफटेन जनरल भन्या रोल भयो-

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कम्याण्डर कर्णेल कृष्ण ध्वज कुवर राणाजि लाई मेजर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कर्णेल केदार नरसिंह कुवर राणाजीलाई मेजर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कम्याण्डर कर्णेल षङ्ग वहादुर कुवर राणाजिलाई विगिडियेर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कर्णेल भिमजङ्ग वहादुर कुवर राणाजिलाई विगिडियेर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कर्णेल जित जङ्ग वहादुर कुवर राणाजिलाई मेजर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कपतान ववर जङ्ग वहादुर कुवर राणाजिलाई विगिडियेर जनरल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री कर्णेल पृथिव्वज कुवर राजाजिलाई कम्याण्डर कर्णेल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री सम्सेर ध्वज कुवर राणाजि. गोर्ष नरसिंह कुवर राणाजि. तेजवहादुर कुवर राणाजि. फत्यवहादुर कुवर राणाजि. सुरत जङ्ग कुवर राणाजि. जङ्ग ध्वज कुवर राणाजि. सम्सेर जङ्ग कुवर

राणाजि. भैरव नरसिंह कुवर राणाजि. दिपवहादुर कुवर राणाजिहरूलाई लेफटेन्ट कर्णेल भन्या रोल भयो- १

श्री मद्राज कुमार कुमारात्मज श्री वडा कप्तान मकध्वज कुवर राणाजि. तोरन् ध्वज कुवर राणाजि २ लाई कर्णेल भन्या रोल भयो- १

काजि कुलमान सिंह वस्न्यात् तिलविक्रम सिंह थापा. डिल्ली सिंह वस्न्यात्. हेमदल सिंह थापा. उमाकान्त सापकोटाहरूलाई कर्णेल भन्या रोल भयो- १

सर्दार कनकासि महत्. जुद्धविर अधिकारि. जैमानसिंह वस्न्यात्. सम्सेर जङ्ग षतृहृलाई काजि भन्या रोल भयो- १

कपतान्. गैह. मेजर. कपतान् भन्या रोल भयो- १

लेफटेन्ट गैह कप्तान भन्या रोल भयो- १

सुवेदार गैह लेफटेन्ट भन्या रोल भयो- १

जमादार गैह सुवेदार भन्या रोल भयो- १

कर्णेल गैह जमादार भन्या रोल भयो- १

मेजर गैह राइटर भन्या रोल भयो- १

२० ताहापछि कौसलमा काम कामको कमान ववसनु भयाको वेहोरा-

श्री मिनिष्टर जनरल वम्बहादुर कुवर राणाजि- लाई पैल्हे केह सम्म सर गर्न जानु केह सर भयापछि तिमिले फिरि आउनु र त्यो वाटो. भोट हान्न म जाउला मैले भोट हान्न गयापछि तिमिले नेपालमा वसि जंगी मुलुकि गैह सवै काम गर्नु भनि कमान दिनु भयो- १

श्री कम्याण्डर इन चीफ जनरल कृष्णवहादुर कुवर राणाजीलाई नञ्चा फौज भर्ति गर्नु र भोट हान्न जान्या फौज गैहलाई लडाञ्गी रहंज्यालसम्म सालवसाल षाना- लाई रसद पुन्याउन्या वन्दोवस्त गर्नु. पल्टनको दर्द दमाहा वाडिदिनु नेपालमा रहन्या माहिला भाई मिनिष्टर जनरलको नायक सिक्टर भै सवै कामकाजको निक्सारि पैसारि गर्नु भन्या कमान दिनु भयो- १

श्री कम्याण्डर इन चीफ जनरल रणउद्दीप सिंह कुवर राणाजीलाई तोप वन्दुकका षरणजाना गोला गिराफ फुटन्या गोला. जंगी गोला गोली. वंदुक, तोस्वान

सगिन. चप्रास्. मार्तवल. सुजनि. मरहट्टी. कमर पेठि. लोटा. धनुकांड माला औ तोपका तषना पैजा सुवा सुजनिधुरा प्रेम पोस् पलेता महताप्. पुट फयेर. नोल डोरि. गैह. हतियार षजाना. जंगि मेगजिनवाट वनाउनु पन्या सवै तयार गनु भनि कमान दिनु भयो- १

श्री जनरल जगत्संसेर जङ्ग कुवर राणाजिलाई आपना साथमा जान्या पल्टनलाई तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि रसुवाको वाटो गै केरु हानि चढाई गनु. भनि कमान दिनु भयो- १

श्री जनरल धीर सम्सेर जङ्ग कुवर राणाजीलाई आपना साथमा जान्या पल्टनलाई तालिम गरि चाहिन्या षरषजाना तोपको ताकित गरि निस्तिको वाटो गै. कुति हानि चढाई गनु भनी कमान दिनु भयो- १

श्री जनरल. भक्तवीर कुवर राणाजीलाई आपना साथमा जान्या पल्टनलाई तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि श्री जनरल जगत्संसेर जङ्ग. कुवर राणाजीका साथमा. रसुवाको वाटो गै केरु हानि चढाई गनु भनि कमान दिनु भयो- १

लेफटेन्ट जनरल वषत् जङ्ग कुवर राणाजीलाई. गोलंदाज गैहलाई तालिम गरि. तोप तोपका. षजाना. ताकित गरि वनाउन लगाई. तोप तोपको नम्बर छुट्याई. तयार गरि. मोहडा मोहडामा जान्या. तोप गोलंदाज षजाना. षलासि. अफिसरका जीम्मा गरि पठाई आफुले रसवाकोटो. तोप लि. जनरल जगत्संसेर जङ्ग कुवर राणाजिका साथमा. जानु भनि कमान दिनु भयो- १

धनकुटा मुहुदामा रहन्या

त्रिगिडियेर जनरल षडगवहादुर कुवर राणाजीलाई आपना साथमा जान्या पल्टनलाई. तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि. वलाडचुको वाटो डिगर्चा नजिक पर्दछ. हामीले डिगर्चा पुग्यापछि. तैले डिगर्चामा सामेल हुनु भन्या चिठी पठाउन्या छौ. हाम्रो चिठी नआयासम्म सिवानामा. फौज राखि आफनु तयारि षवदारीसंग वस्नु भनि कमान भयो- १

पाल्पा मुहुदामा रहन्या जनरल वद्री नरसिंह

कुवर राणाजीलाई आपना साथमा वरष पल्टन र कप्तान अम्बर सि कुवर राणाजीलाई तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि मुस्ताडमा गई सामेल रहनु. रसुवावाट चढाई गन्याको फौज झुगा किल्लामा पुग्यापछि. झुगा किलामा सामेल हुन आउनु भन्या. ग्यापछि. तेहि सायेत गरि भोटको वाटो झुगा किल्लामा सामेल हुन जानु. भनि उदि दि पठाउनु नयां दुई पल्टन जमाई आहा पठाई दिनु भनि मर्जी भयो- १

डोटी मुहुदामा रहन्या. मेजर जनरल कृष्णध्वज कुवर राणाजिलाई डोटी लगायत प्युठानतकका अडा कुन्या पल्टन कंपनी राखी. अरू पल्टन कंपनी साथमा लि तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि जुमलाको वाटो गै तोकला षार. हानि चढाई गनु भनि कमान भयो- १

मेजर कपतान हरिहर सि वस्न्यातलाई आपना साथका पल्टनलाई तालिम गरि चाहिन्या षरषजानाको ताकित गरि. लामा वगरको वाटो गै बुजुमा गोदाम वनाई आपना पल्टनलाई चाहिन्या रसद उमा गरि छेवर गुम्वा हानि चढाई गनु भनि मर्जि भयो- १

मेजर कपतान सताराम षतूले आपना साथमा जान्या पल्टन सिपाहि झारालि. लि चाहिन्या हतियारको दालागल षति वारुदको तरताकित गरि लि. नेपालदेषि केरुसम्म १ नेपालदेषि केरुसम्म १ नेपाल देषि हेटौडासम्म १ येति तिन तरफ साधु वनाउनु पन्या ठाउंमा पुल वनाउनु पन्या ठाउंमा पुल फट्क्या हालनु पन्या ठाउंमा फट्क्या पाहाड दुंगा फोरी जङ्गल काटि वारुदले उडाउनु जो गरि हुन्छ. ता जि घोडा चढी हिडन हुन्या गरि. वाटो वनाउनु भनि मर्जि भयो- १

भिरसुवा रत्नमान सि राजभंडारिलाई मधेसबाट दुनिया रैथले सर्कारवाट षरिद भयाका रसद ल्याउंदा वाटो वस नभया दुनियालाई सुविस्ता परैत तस निमित मधेस हाम्रा सिवानादेषि हेटौडासम्म गाडा वयेल टटुले रसद वोकि आउंदा तस्दीयान पन्या गरि वाटो वनाउनु भिछाखोरि हेटौडासम्म रैतिले ल्यायाको रसद भिमफेदीसम्म पुन्याउनलाई मुजुरिदार गाडा वयेल टटु जिल्ला

जिल्लावाट वंशोद्भव गरि ल्याउनु भनि मर्जि भयो- १

कर्णेल डिल्लीसिंह वस्न्यात् षजांचि सिद्धिमान सि राजभंडारीलाई यो भारि फौज भोट तरफ चलान भया पछि नेपाल पाहाडका रसदले मात्र जमा गन्या दुनियालाई अन्नले कठीन पर्न जाला. मधेसवाट नक्षिकाया रसदले पुगी सकैन. तसनिमित्त. मधेस जिल्लामा. तिमीहरु गै माल विर्तावाट दरवन्दी वमोजिम परिद गरि रसद ताकित गरि हेटौडामा क्षिकाउन्या काम गर्नु भनि मर्जि भयो-

१

मेजर कप्तान महास्त्र षत्रीलाई वटुक दल कंपनी र कुमारी चोकमा मुषिया नौसिन्दा ली कर्णेल डिल्लीसिंह वस्न्यात् षजांचि सिद्धिमान सि राजभंडारिले मधेस जिल्ला जिल्लावाट षरीड गरि पठायाका दुनियाले ल्यायाका रसद हेटौडा भिछाखोरीमा वृक्षी ली रसिद दिनु वृक्षी लीयाका रसद १० पाथि अटाउन्या. टाटका ढोकामा हाली सिइ छाप लगाई हिसाव किताप गिति गरि गाडा वयेल टटुमा वोकाई भिमफेदीमा मेजर कप्तान दलजित विष्टका नाउमा रवाना गरि पठाउनु रमाना गन्याका रसदका ढोकाको रसिद लिनु भनि मर्जि भयो-

१

मेजर कप्तान दलजित विष्टलाई मेजर कप्तान महास्त्र षत्रिले हेटौडामा वृक्षिलियाका रसद गाडा वयेल टटु हात्तिले वोकाई भिमफेदीसम्म रवाना गन्याका धोका दर्माहादार पिपा हुलाकि झारालि लाई लाम वाधि राषि वरावर वोकाई काठमाडौमा उतानु भनि मर्जि भयो-

१

जनरल भक्त विर कुवर राणाजि मार्फत सुवा धर्मानन्द झालाई मुषिया नौसिदा सिपाहि साथमा लि मधेसवाट आयाका रसदका धोका जति आउन्छन् राषन्या ठाउंको निकासि पैसारि गरि षटायको ठाउंमा राषि रोज रोज आयाको रसिद दि वहिमा दर्ज गरि वृक्षि राषनु. भोट तरफ चलन भयाको षर्च लेषनु भनि मर्जि भयो-

मेजर कप्तान भैरव बहादुर पाडे प्रोहित चतुर्भुज अर्ज्याल सुवा चेतनाश्र पाध्यालाई टिमुन्या गोदाममा वसि नेपाल पाहाडवाट आयाको षरिदि रसद जो आउंछ दरवन्दिमा भावले रसद भरिलिनु रुषिञ्जा गनिदिनु

रसिद पनि दिनु. गोदाममा जमा भयाको रसद पल्टन फौजलाई षान निमित्त सुवा वज्र मोहन पाध्या मुषिया भिमस्त्र ध्वज जैसिका जिम्मा बुझाई दिनु भनि मर्जि भयो-

सुवा वज्र मोहन पाध्या कुमारी चोकका मुषिया भिमस्त्र ध्वज जैसिलाई टिमुन्या गोदामका रसद बुझि आपना जिम्मा लिनु रसिद दिनु तेहि रसद लडाईमा आयाका पल्टन कंपनी अफिसर कामदार गैरहलाई पल्टनपट्टि तालुकका भरपाई लि ५ रोजा १० रोजा २० रोजा जौना वमोजिम अपिसर पगरिले भन्या सो वमोजिम दिइ दियाका रसदको भरपाई लि वहिपत्र तयार गरि राषनु भनि मर्जि भयो-

सुवा ईश्वरिप्रसाद अर्ज्याल कप्तान रामु. सुवा मान सरोवरलाई लिस्ति गोदाममा वसि धोविलोला पूर्व नेपाल पाहाडवाट आयाको षरिदि रसद जो आउंछ दरवन्दिमा भावले रसद भरि लिनु रुषिञ्जा गनिदिनु रसिद पनि दिनु. गोदाममा जमा भयाको रसद पल्टन फौजलाई षाना निमित्त कुमारि चोकवाट गयाका मुषिया विघ्नराज जैसि षरिदार रमाकांत पाध्याका जिम्मा बुझाई दिनु दियाको रसिद लिनु भनि मर्जि भयो-

लेफटेन जनरल वषत जङ्ग कुवर राणाजी मार्फत दफदरषाना श्री कुमारी चोकका मुषिया विघ्नराज जैसि षरिदार रमाकान्त पाध्यालाई लिस्ति गोदाममा रसद बुझि लि आपना जिम्मा लिनु रसिद दिनु तेहि रसद लडाञ्जीमा आयाका पल्टन कंपनी अफिसर कामदार गैरहलाई पल्टनपट्टि तालुकका भरपाई लि ५ रोजा १० रोजा २० रोजा जौना वमोजिम अफिसर पगरिले देउ भन्छन् सो वमोजिम दि. दियाका रसदको भरपाई लि वहिपत्र तयार गरि राषनु भनि मर्जि भयो-

कप्तान चन्द्र विष्ट कप्तान नरध्वज कार्किलाई सोलुषुवुवाट टिगरिन गिच पर्दछ त्यो वाटो पनि फौजले चढाई गर्नु पर्न्या छ तस निमित्त आपना अम्बलमा रसद राषन्या गोदाम बनाई लामा जुरा पूर्व षीमती पश्चिमका मुजुकको रसद षरिदार गरि गोदाममा जमा गरि राषनु. तेस तरफ दुश्मन आयो भन्या. तेस्कुराको पनि हुसियारि गरिरहन भनि मर्जि भयो-

कर्णेल हेमदल सिंह थापाले विर्येडियेरे जनरल बड्म वहादुर कुवर राणाजीका मर्जि वमोजिम, नीज जनरलका साथका पल्टन कंपनी फौजलाई चाहिया वमोजीमको रसद जिल्ला मोरङ्ग र इलाम पाहाड मधेसेवाट रसद गरिद गरि ल्याइ गोदाममा जमा गर्नु जनरलवाट अहाया पठाया वमोजिमको काम गर्नु भनि मर्जि भयो-

जुमलाको वाटो जान्या फौजलाई सल्याता पश्चिम डोटी पूर्वका रसद जमा गरि आफना तजवीजका ठाउँमा गोदाम राषनु रसद गरिदलाई चाहिया रुपिजा वुटवलका आम्दानीवाट लैजानु भनि मर्जि भयो-

भोटका सिवाना नजिकका हाम्रा अम्बल पूर्व वलांजु सोलुषुवु लुंजामा वगर लिस्ति पासार सुन्ना अठार सै घोला. पान सय घोला मनां भोट मुस्तां जुमला. हुमला तरफमा जाहा जाहा रसद षजरना बोकन्या चौं चौरी षजर घोडा भेदा लुनु षस्ति गैरह जनावर. येस जसामा भेति रह्या छन् भन्या जांचि हाजिरि लेषि पठाउनु जनावरका धनिसंय वातचित गरि ज्याला मजुरिको बन्दोवस्त गरि फाषुनका १० दिनसंय तिमिहरू आफना काजमा लाउ. वहा उत्रांत हाम्रा फौजले भोट तरफ चढाई गन्यापछि रसद बोकनालाई हामि लिन्या छौं जति दिन जति मैन्हा हामि काज लगाउला. तस्को मजुरि दिउला भन्या बन्दोवस्त गरि राषनु भनि लेषि पठाउनु भनि मर्जि भयो-

रसद षजाना बोकाउना निमित्त येति पिपा षलासिले पुग्देन हाल १२ हजार पिपा खलासि चाहियो. मेजर कपतान दलजित विष्ट षजाचि सिद्धिमान सि राज भंदादि २ जनाले आफना भाई छोरालाई लगाई जगा जगामा पठाई १६ वर्षदेषि माथि ५० वर्षदेखि मनिका जति छन् घर थामन्या १ जना घरमा थामि. अरुलाई पिपा तुल्याउनालाई ल्याउनु भनि मर्जि भयो-

काहिला कम्यांडर इन चीफ जनरल कृष्णवहादुर कुवर राणाजीले साहु धर्म नारान् सालमि मार्फट जंगि कामको षजाना निमित्त वेलाइति वारुद पथर केप. फलाम सिसा जस्ता धातु रसद राषन्या. टाटका ढोक्रा फौजलाई पाल मंडि पाषि धागो कपडा मसक सन् गैरह

कलकत्ता पटना तरफवाट षरिद गरि झिकाउनु भनि मर्जि भयो-

मेजर कपतान लालसि षतृले. कलकत्तामा नै. वेलायति. वन्दुक वारुद केप पथर इसपात औ तरह तरहका जंगि हतियार कलले काम गर्न्या साचा. कमानि छुचिकेपका मसाला राकंटका मलास लडाजीका हटौटि. गैरहका कित्ता वस्मेत षरिद गरि ल्याउनु धुवाकसमा सवार सै जानु भनि मर्जि भयो-

भोटसंगको लडाजी छ. भोट हांदा. कदाचित् चिनउथो भन्या लाख फौज नभयापछि मुस्कील पर्ज जाला भना निमित्त महाकालि पूर्व मेचि पश्चिम मर मुलुकका राजा रजौटा भैयाद काजि सदाँर जिम्मावाल. सुषिया. सेँसेतर. भोटंतर. भोटंतर गैरहले आफना आफना राज्य अम्बल जिम्मा तालुकका. मानिसमा घर १ का १ जना घर थामन्या तानिस राषि अरुले सिपाहि आनामा दर्जा माफिक भति भै जागिर षाई भोट तरफ लडन जानालाई तिन पुस्ताका नाउ लेखाई तयार भै रहनु जाहवाट आउनु भन्या उर्दि गयापछि आउनु जाहा दाखिल भयाका मितिदेखि दर्माहा लागला भनि दषपत चिठी ठाउं ठाउंमा पठाउनु भनि मर्जि भयो-

कम्याण्डर कर्णेल सनकसि षत्रीले कंषु गैरहलाई गोलि गठा पार्न लगाउनु अफिसर पगरि वस्नालाई र फौज षजाना रसद राषनालाई धर्म नारान् साहुले झिकायाका पालले पुगैन. जाहा पनि वरावर वनाउन लगाउन स्युनालाई तिन सहर नेपाल काठा स्मेतका सुजिकार दर्जि दमाइ कुसल्या कैदि स्मेत जमा गरि सिलाउनु. पालका षवालाई २ दिनका रस्तासम्मका वासका ठाना ठानावाट पैसा दि काटि ल्याउनु मेगजिनवाट सामिलगाई मागि तयार गरि पल्टन पल्टनलाई वाडिदिनु भनि मर्जि भयो-

जनरल लगायेत सिपाहि पिपा वानादारसम्मका फौजले भोट तरफ जगा छ. अफिसर पगरिले षालउनका चिजको वषु सुहवाल वर्षा दि टोपी वनाउनु. अरु गैरहले वनान नवु पाषि कंवल राडि जो पाइयाका वस्तुको वषु सुहवाल फत्तु टोपि दोचा मोजा पंजा गैरह वनाई लगाउनु भन्या मर्जि भयो-

भोट तरफ हात्रा सिवाना अडादेखि ह्यासासम्म कति कतिको समा लगुर खोला. साधु पुल बास बस्ति छ. रसद पाइन्या नपाइन्या घोडा मियाना तोप जान्या नजान्या सोझो बांगो वाटो. कहां कस्तो छ ठाउं ठाउंवाट वेस गरि बुझि. किताव बनाई अडा अडाका अपिसर पगरि फौजमा किताप पठाई दिनु भनि मर्जि भयो-

काठमाडौ पाटन भादगाउं तिन सहर नेपाल पूर्व पश्चिम भर मुलुकका छोटा बडा रैयत भला मानिस गरहलाई श्री ५ महाराजका हजुर नासल चोकमा डाकी भोट र नेपालको सिवाना जोरियाको हुनाले उताका रैयत महाजन वेपारि येस्तरफ कलकत्ता बनारस पटनासम्म आई बंद वेपार गरि जान्छन् येताका रैयत महाजन वेपारि भोटका मुलुक ह्यासासम्म बंद वेपार गरि जीविका गरि रहन्थ्या खुसि राजिको वेपार दुवै तरफवाट हुन्थ्यो. भोट तरफवाट हात्रा रैयत वेपारिलाई जगात दस्तुर पनि बढता लिया. लुटपिट पनि गन्थ्या. केहि मानिस पनि खुन गरि मारिदिया अन्याये विजाइ गन्थ्या-को कुरा लहासाका अम्बा भोटका काजिहरूसंम लेषि पठाउंदा पनि जस्ताको तस्तो निसाफ गरि दिएनन्. राजाले सहि वस्तु भयेन यस्तो कुरा सहन लाग्या. भोलि झन ठुला ठुला कुराको विजाइ विछत गरि मिचन्थ्या छन्. तस निमित्त राजाले आफना ढुकति षोलि दौलतले षजाना हतियार. रसद तयार गरिदिनु वजीर मंत्रीले मनना बुद्धि बढाउनु सिपाहिले. लडाञ्जी गरि जिउ दिनु दुनिया

रैयतले फौजलाई षान रसद पुन्थाइदिनु र लडाञ्जी गरि अन्याय गर्थ्या षुन गरि रैयत मान्थ्या जगात दस्तुर बढता लीन्थ्या लुटन्थ्या डाका मान्थ्यालाई सक्या जिति मुलुक आफना तावेग नुं. जितन नसक्या पछिसम्म अन्याय गरि जगात दस्तुर बढता लीन सकन षुन लुट गरैन. येस्मा कस्तो भन्छौ भन्थ्या कुरा सोधनी गर्दा-

यो कुरा बहुत बढिया मर्जि भयो. हामी रैयत दुनियाको चित्त बुझो येस्कु राभा राजावाट लडाञ्जी गर्नु जोभ्य हो हामीले फौजलाई षान्थ्या रसद फौज पुग्याका ठाउंसम्म पुन्थाउनु पर्न्थ्या हो हामी पुन्थाई दिन्छौ भनि कबुल गरि विन्ति चह्लायो-

भोट तरफ वेपार गर्न जान्या नेपालका महाजन र भोटका सिवानामा वन्थ्या नेपालका इलाकाका रैयतलाई धेरै कुराको विजाइ विहुत गरि ज्यू स्मेत मारदा भोटसंग लडाञ्जी गर्नाको उद्योग उठाइ श्री प्राइममिनिष्टर यान कम्प्याण्डर इन चीफ जनरल जङ्गवहादुर कुवर राणाजीले आफना जमा मर्दि राषि वाफ ज्यादाको नाउ समझि निमकको सोझो चिताई आफना मुलुकको इज्जत मजफ तरोवार ठाडो राषना निमित्त फौजले बुझनु भनि आफना बुद्धिले तजविज गरि तपसिल बमोजिम अँन बनाउनु भयो-
अफिसर गरह --पस्टनलाई जङ्गी अँनको उदि--

(उद्योगे अध्याय २३ विहुला पुत्र सम्वाद)

(क्रमशः)